U SUBA SING

(Tymmen Basan
ka
Balang Nongwar)

S. S. Majaw

———

1990.

Acc No - 9422/8
Class No. 985.93. M. U. Sub
Author Majaw. S. S
Title U Suba Sing

Acc. No. 9422/8
STATE CENTRAL LIBRARY
GOVERNMENT OF MEGHALAYA
SHILLONG

1. Books may be retained for a period not exceeding 15 days by members.
2. Books may be renewed on request at the discretion of the Librarian.
3. Dog-earing the pages of a book, marking or writing therein with ink or pencil, tearing or taking out its pages or otherwise damaging it, will constitute an injury to a book.
4. *Any such injury to a book is a serious offence; Unless a borrower points out the injury at the time of borrowing the book, he/she shall be required to replace the book or pay its price.*

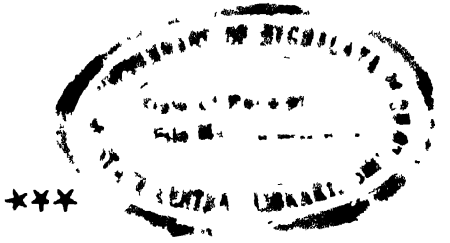
Help to keep this book fresh & clean

U SUBA SING

(Tymmen Basan

Ka

Balang Nongwar)

***

S. S. Majaw

CHECKED
1990

State Central Library
Shillong

Copyright : S. S. Majaw
Sien shon nyngkong : 1990
Kopi . 1000

Dum Spiro Spero

***

La pynmih da u nongthoh bad
shon ha Saw Lyer Printing Press
Lum Diengjri, Shillong-793002.

Ki Sher

	Pej
Tang Shikyntien Kwai	i
U Suba Sing (Tymmen Basan)	1
Tymmen Basan Ka Balang Nongwar	29
Ka Shithi u Rev. E. H. Williams	32

Da kaba sngewnguh bad sngew-burom ia ka balang Nongwar, ngi la shon ia ka shithi u saheb E. H Williams kumba ka long, khnang ban pynsah ia ka kum kawei ka dulir jong ka histori ; namar ba ioh ka jot ei bad shu jah noh. Wat ka rukom spel dak ka sah thik kumba u la thoh, khlem da don jingpyn-kylla ei ei.

S. S. M.

Tang shikyntien kwai

Ki sngi jong ki jingkulmar, jong ka bira pyrthei, jong ka huri hura, ha ka imlang sahlang ki don la ka dor ha kito kiba nang ban pyndonkam hok ia ka. Ki jingkulmar, ki jingialeh, ki jingiakhih bad ki thma ki long ka bynta pdeng jong ka histori. Ryngkat bad kine ka history ka kham shoh bang jyntah, wat lada ka sat ruh.

Ha kum kita ki sngi set kut, kiba bun ki ia muja lyngngai lyngngiah ha ki dur phlim bidio. Ki kynthei bad ki longkmie pat ki pahuh por, sngew hateng hateng kum bym lah pynlut ia ka, ha ka shet ka tiew, ka shet bam bang bam thiang Har rukom ki jait jingbam jingdih, kiba kham phylla phylla, la ioh ban mad ban bam. Kiwei pat ki ioh por ban pyrkhat jaitbynriew ha kum kita ki sngi set kut. Hynrei katno ngut kiba la pynsule kam ia kita ki sngi ba pynlynga pynpisa. Dei namar kane ka por ba kordor ba ine i kitab barit i la lah ban ioh mih pyrthei mynta. Ha nga hi ki sngi bira pyrthei bad ki sngi set kut ha iing ki kham kor bun shah ban ia ki sngi ioh iaid mon iaid laitluid.

Da kane ka kitab shaphang une u Tymmen Basan, la lah lehse ban pynphalang, tana tani, khyndiat khynsoit, ia ka history ka balang Presbyterian ha Nongwar, kawei na ki balang barim eh bad ba nyngkong jong ka Welsh Presbyterian Mission ha ka thain Ri War Shella. Donbok shikatdei eh ba ka balang Khristan, na ka por

sha ka por, ka la sei ia ki rishot shan bad ki khnong ki rijied bakhlain, kiba dap da u mynsiem bakhuid, da kiba da ka jingshakri jong ki la pynsuhthied jylliew, bad pynsan pynmer de, ia ka balang ha kine ki rilum Khasi. Ong u Fuller, uwei na ki riewblei na Balang Khristan, ba ka jingduna ha ka jingdonkam (usefulness) jong ngi kum ki nongtrei ka long kham bunsien na ka jingduna ka jinglong mynsiem (spirituality) ban ia kaba ngi duna ka jingnang. Lehse une u Tymmen Basan u lah ban duna ka jingnang, hynrei um duna ka jinglong mynsiem.

Dang don byllai kiwei pat ki rishot bad ki khlur ka balang, kiba kum kita, ia kiba ym shym lah ban buh thikna ha ka thiar jong ka thoh ka tar Khristan.

S. S. Majaw,
Lecturer,
Synod College,
Shillong.

Nongthymmai, Shillong :
Tarik : 24-10-1990.

U Suba Sing (Tymmen Basan)

U Suba Singh u la long u Rangbah Shnong (Headman) ha Nongwar bad uwei na ki riew saidthma jong ka hima 12 shnong ki saw Wahadadar. Bun snem u la trei ruh kum u nongthoh bad nongsumar ia ki kot ki sla jong ka Shella Confederacy bad jong ka dorbar hima.

Naduh ki sngi jinglong khynnah bad samla, mynba u dang long ha ka niam khein la jong, u la ju pynpaw ia ka jingsngewtynnad ia ka rong biria u Khasi, kawei na ki tamasa ba sah nam jong u barim bajah. Nalor ba u Suba Sing u dei uwei na ki nongialam ba hakhmat eh jong ka kynhun ki nongiasiat thong ha shnong ha thaw, kumjuh ruh u la long uwei na ka rang phawar rong biria uba da tbit shikatdei. Lah ban ong ba ha ka thain riwar Shella, ha ki phew snem ba khatduh jong ka spah snem khadkhyndai, ha shwa u jumai bah 1897, la niew ia u Suba Sing kum uwei na kiba tbit tam ha kane ka liang.

Ha ka shad iasiat thong, wei haba la dei khnam ha ka sohpdung bad ba la tam khlieh ki 'nam iong, nam saw na la ka li ing, dei ma u u ban lam hakhmat hakhmat eh, ban shad ban phawar ai ksai, ban kynud sur ring sai tyllai bad ban pynshongshit ia ka daw. Shisynong, u dei shisha u briew jong ka biria bi ai, jong ka tamasa bad ka kmen ka sngewbh . ha ki kam ha ki lad paitbah ha shnong ha thaw. Namar tang dei khnam ha ka skum sohpdung, la ju long rukom

ia u, katno u shad u kmen, u da ieng phawar sngewbha ; bad tang kumta hi ruh baroh baroh ki ia bud lang hai ban ia kyriuh ha lympung.

Mano ban poi pyrkhat kein! Na ka lympung rong biria u Khasi ban poi sha ka lympung rong Khristan jong u Jisu Khrist. Na ki khnam ha ka ryngkap u khun Khasi sha ki khnam u khristan ha ka ryngkap u Trai Jisu ! Hooid ruh, na ka phawar rong tamasa sha ka phawar jingpynim !

Phylla soi, u Blei ha ka plan ba janai u la wan jngoh ia u ha ka rukom kaba kham pher. Ryngkhat ha kawei ka janmiet, katba u Suba Sing u dang wan na ka dorbar ki 12 shnong, na Phali, ngong ha shiteng lynti u la wan lap ia u saheb Rev. Calens Leon Stephens[1] uba mut ban leit sha Nongwar. U saheb u la thmu lpa ban sah miet artat. U saheb u la tip bha bad ithuh ia u, namar ba ka kyrteng 'Kpa u Borjo' ka kham khraw ban ia ka kyrteng ba shisha, ia kaba la jer da u purew puthoh hakhmat u klong u skaw ha ka por ba kha ia u. U saheb u la iakren bad une u rangbah. U da ong ha kum kine ki kyntien : 'Kpa u Borjo, kumno phim mon ban shakri ia u Blei ?' Kawei ka sentens na ka shyntur u saheb missionary ka khia dap mon ha ka mut ka khan jong u Suba Sing. Jem hin ka jingsngew u Suba Sing. Ka jingkylli u saheb

1. Kum u missionary balai ha ka district Shella, u Rev. C.L. Stephens u la wan poi ha Shella ha ka 3 tarik u October 1880.

ka iai sawa, ka iai tied pynshoh sur, ka iai ktik jingmut khlem da ai shongthait, ia u riew pyrkhat kum ma u. Khak ka la bat ia ka jingmut bad den ka sahkut ha ka syrtap jingpyrkhat jong u, palat ia ka shiteng bnai ei ei

U Suba Sing u dei u khun jong u tymmen Kham na Disong (Duba) ha Shella. Haba shu khein antad, imat la kha ia u Suba Sing hapdeng ki snem 1855 bad 1860. Ia kane ka jingbuh jingkhein lah ban pynshong nia da kumne :

1 Kumba la kdew haneng, ha ka por ba u ia kynduh ia u C L. Stephens u la dei ban don palat 21 snem ka rta ; namar kat kum ka dustur bad riti shong dorbar 12 shnong jong ka hima Shella, uba la bit nam ban long dkhot dorbar dei tang kito kiba la kot bad palat 21 snem. Kumta ruh, u Suba Sing u la dei, la kumno kumno ban palat 21 snem.

2. Ka pyni ruh ba u Suba Sing u la ia poikha poiman bad don khun don kti ha ka por mynba u iashem nyngkong bad u Rev. C. L. Stephens, namar ba u saheb u la pyndonkam da ki kyntien "Kpa u Borjo", ym dei da ka kyrteng ba la jer.

Na katei ka jingjia haneng, ngi lah ban shim antad ba u Suba Sing u la long u 'khristan-pyrshang' imat hashwa ka snem 1897 kumba katto katne tylli ki snem. Don ka jingong ki riew tymmen : 'Ki khristan-pyrshang jong kata ka juk ki kham don ka dur khristan ban ia ki khristan-rung-balang ka juk ba mynta.' Kumta ruh ka

la long ia ka jingim u Suba Sing kum u khristan-pyrshang.

Dei hamar kita ki juh ki por ba la don ka jingiakut bad u sahep C. L. Stephens, da kaba iathoh iatar, ba un plie skul biang ha Nongwar tang lada ki shnong ki kular skhem ban ai khynnah ym duna ia ka 12 ngut man la ka step. Na ka liang ki shnong la ai bor ia u Suba Sing ban leit ia sngewthuh jingmut bad u sahep, ban kyrpad ruh ia u ba un phah nonghikai. U sahep u la phah ia u babu Raji (Raj Mohon Roy).

"Kumta da ka jingkitkhlieh jong ki rangbah, kum u Suba Singh, u Jomor (kpa u Dohory) bad katto katne ngut kiwei pat ba la pynlong ia ka jingiateh soskular hapdeng jong ki bad u sahep-u Rev. C. L. Stephens Ki la kular skhem ha u sahep ban phah khynnah ym duna ia ka khadar ngut man la ka step U Rev. C. L. Stephens u la dap da ka jingkmen ban iohi ia ka jingthrang jong ki, ba kumta la plie biang ia ka skul bad phah nonghikai ha Nongwar."[2]

Ynda u Suba Sing u la ioh ka jingshai ba pura bad ka jingshem mynsiem ba dap biang, ha ba u la sngewthuh shai ba ka por ka la ih bha ia u ban long khristan noh, shisyndon u la phla ia la ka jingkut jingmut ha u sahep. Ha u ka kam ban shakri ia u para briew ka long ruh ban shakri ia u Blei. Ym slem shuh hadien ba u la leit tista bha sha ki jingiaseng mane blei kum u

2. S. S. Majaw *Ki Mawdong Ka Jingngeit.* Lynnong 3, pej 39.

nongpyrshang, u la tyrwa balang ia lade bad ia ka iing de. "Ma nga bad ka iing jong nga ngin shakri ia u Trai" long ka jingangnud jong u Suba Sing. Baroh saw ngut shiing shisem ki kmie ki kpa bad arngut ki khun- u Borjodhon bad ka Radini ki la iarung balang Kane ka la jia ha ka por jong u sahep E H Williams, u missionary ka district Shella, bad badien u jumai bah

Kat kum ka shithi'* kaba 7 tarik u bnai November 1956 jong u Rev. Edward Hugh Williams, ia kaba la phah na Bilat sha ka Centenary ka balang Nongwar, shai kdar ka pynpaw ba u Suba Sing u la long khristan bad rung balang dei hadien u jumai bah 1897 Nangne pat lah ban ring nia ba u la kylla khristan ynda u la rangbah bha. Haba la bna ba u la leit long khristan bad ba u da iehnoh dak ia ka jainkup barim, bun na ki para shnong para thaw bad ki para kher para mer ki bym ngeit satia ba un da leit kylla shisha. Balei kim lah ngeit, ka daw ka long namar ba u dei u nongialam ba hakhmat bad u rang phawar jong ka kynhun nongiasiat thong, kumba la kdew shakhmat. Shuh shuh la pynsan pynrangbah ia u ha ka lynti bad ki niam ki rukom jong ka khein ka bishar- ka niam trai-ri.

U Suba Sing bad ka Iing Bangla

Haba ka borbah borsan u jumai (1897) ka la pynlko pom ha madan ia ki ar tylli ki iing

---

* Ha ki sla ba khatduh jong kane ka kot, la shon lang ia kane ka shithi u Rev. E. H. Williams kumba ka long.

mission Bungalow, kawei kaba ha Lba Shella bad kawei ha Laitkynsew, u saheb Edward Hugh Williams u la long khlem iing khlem sem. U la poi ha ka jhan khait. Da ka jingiaiap u Suba Sing la lah ban pynioh jaka ia u saheb ha lum Nongwar, ha ka jaka ba ki longdien mynta ki ju tip kum "ka shnong saheb". Da ka jingiasngewthuh jingmut bad ki shnong, u saheb E. H Williams u la shim wai ia katei ka jaka na ki Nongwar. Hangto la tei ia ka iing Bangla kaba thymmai Mar pud bad ka jaka Nongwar, la pynieng ruh ia kawei ka Bungalow jong ka sorkar Phareng, tang ba ka don ha ka jaka Laitkynsew

Kata ka iing missio ha lum Nongwar kam shym la neh slem La ong ba ha kawei ka snem, hamar ki 'nai pyiem sdang lyiu (imat ha u May lane u June), la khie ka eiiong b.h bajur ha kawei ka miet Kyndit kyndit la kit bad iong noh ia ka shyiiong iiig Bangla baroh kawei Ha ka shimiet, ka Bungalow u saheb Williams ka sah sa tang ki saw kynroh jingker.

Rymphat la jhieh u saheb Mar kumta hi dang step phyrngap u la leit hiar sha Nongwar ban ia kynduh ia u Suba Sing bad ki para bargeit jong ka balang. U la iathuh ha u Suba Sing, u Wanmanik bad u Singhori ia kaei ba la jia ia ka iing mission. Hangta ki la ia pyrkhat lang shaphang kaba tei thymmai sa shisien ia ka iing Bungalow. La iathuh khana pateng ba u Suba Sing u la trei shitrhem ban pynioh dieng sawdong bad dieng lyntang na ka bynta ka

jingtei, khnang ban ym shah jem rngiew ha kane ka jingpynjot ka bor ka mariang. Kumta da ka jingiasnoh kti lang bad u saheb, ia ka iing mission la lah ban pynieng biang sashiwat.

Kum U Tymmen Basan

Naduh ki sngi ba la pyniasoh ia lade sha ka balang, u la kit met bad mynsiem ia ki kam jong ka. Rangbah jwain u ieng shaniah borabor ha ki nongrim jong ka Ktien u Blei Dei ia ka Ktien u Blei ba u Suba Sing u da ri bad sumar kyndong, u da phikir eh bad da bud pyrkhing thikna bha. U la kitkhia shibun ha kaba bud ia ki rukom pyniaid balang. Ia ka jingpynbeit synran u da niew kyntang shikatdei eh, la kum ia kawei na ki bynta jong ka Kotbah hi.

Ha ka por ba wan jied tymmen basan da ki rangbah ba la phah ka Sohra-Shella Presbytery, ki niewdkhot ka balang Nongwar ki la i dei eh ban jied ia u Suba Sing. Da ka mon sngewbha bakhuid mynsiem u la kloi byn pdiang ia kane ka lyngkor bakhia jong u Trai Kynrad

Ka riport jong ka jingialang ka Presbytery Sohra-Shella kaba la long ha Sohlab, ha ki tarik 1-3 u bnai December, 1906, ka iathuh da kumne harum ia ka jingpan ka balang Nongwar ·

> Nongwar—Ki pan bor ba'n pynskhem ia uwei u tymmen ba'n pynlong tymmen basan ba la jied da u Mynsiem. Ynda la shem ba ka jingiaseng ka'm ia ryntih beit shaphang

kane. La iakut ba'n phah ia I Kypa u Delising bad Babu Kormunising ba'n leit iarap jied ia ki kumba ju leh.[3]

La kumno kumno ka jingjied tymmen basan ia u Suba Sing ka la long kaba kham kyrkieh eh, tang hapdeng u bnai December 1906 bad u bnai March 1907; namar ngi shem ba la thung bad pynskhem tymmen basan ia u ha ka jingiaseng Presbytery ba la long ha Nongsawlia, ha u bnai March 29 tarik haduh April 1, 1907. Kumne ong ka Ripot Presbytery:

Bad la thung ia ki tymmen-basan I kpa ka Kwe, kpa ka E, u Jaising bad kpa u Borjo.

La kylli ia ka jingshem mynsiem Rev. Krisnumohon. Ka jingtip Rev. Henry. La ai jingsneng Rev. Ksawbin. I ong phi kine ki lok phi la shim ia kane ka kam kaba khraw kaba'n ym kut, kiei kiei ki'n kut baroh to duwai ba phi'n bit ha kane ka kam ba'n ioh ka boi mynsim ba'n shna ia ki mynsim, shim ia ka kumba na u Blei ba phi lah ba'n ai jingkhein ia ka, to long kiba bud ia ki dinjat u Nongpynim U Blei u'n iarap ia phi ha kane ka kam ba phi shim mynta.

Kaba sngewbha eh ka long ba'n iohsngew ia ka jingshem mynsim kine ki lok ba ki phla ia la ka jingkynduh jong ki bad ba ki kut la

3. *U Nongialam Khristan*, Ishu February, 1907, pej 35.

ka jingmut ba'n kit khia ia kane ka kam sha kaba la thung ia ki.[4]

U Suba Sing u la long da shisha u rishot bakhlain eh jong ka balang ha Nongwar ha ki snem kiba hadien. Katba u Suba Sing u long ka kti kamon, u kpa u Shon pat u long ka kti kadiang jong ka balang Nongwar. Ha kito ki sngi, la don tang ar tylli ki balang kiba khlain ha ka thain Shella, kita ki dei ka balang Nongwar bad balang Mustoh.

Ka Ripot ki kam Mission, ba la pynmih na Bilat ha ka snem 1913, ka ong shai : "Ki balang bakhlain tam bad badonbor tam hapoh kane ka District ki long ka balang Nongwar bad balang Mustoh, ha kiba ki tymmen basan ki da im jingmut jylliew shisha ha ka kam, khamtam eh u Kpa u Borjo bad u Kpa u Shon, ki ar ngut ki rangbah kiba da leh janai shibun eh."[5] (The strongest and most influential churches in this District are the churches of Nongwar and Mustoh, where the deacons take a very deep interest in the cause. especially Kpa u Borjo and Kpa u Shon, two very excellent men).

Uwei na ki maw nongrim jong ka jinglong khristan u Suba Sing dei kato ka dkhot kaba ong : "Suk kiba pyniasuk, naba yn khot ia ki ki khun u Blei" (Mt. v. 9). Halor kane ka nongrim jingngeit khristan la shem sabut haba u shong

4. *U Nongialam Khristan,* Ishu May 1907, pej 97
5. *The Report of the Foreign Missions,* pub. 1913, page xvi.

kum u nongbishar kam bad u nongsynshar shnong hapoh u Sandi Nongwar. Khamtam lei lei haba ia tyngkhuh bad ki mokotduma, u ju ialeh shitom ban pyniasuk, bad khem umjah umtngam, namar ba ki kyntien "suk kiba pyniasuk" kim lah jah shuh na ka jingmut jingpyrkhat jong u. Nalor kane ka jinglong ba itynnad haba dei ban shong bishar ia ki ar mamla, u long ruh *uba sbun bad jynsur mynsiem ha ka jingiadei bad la* ki parabriew bad uba kloi ban iarap ia kiba duk ba suk, ki khunswet bad ki rangli.

Kaba tei ia ka Iingmane

Lehse ar tylli ki jingleh sbun bakhraw jong ka jingiaseng Presbytery ha Nongsawlia, 29 tarik u March haduh 1 u April 1907, ia ka balang Nongwar ki la long, wei, kaba thung tymmen basan ia u Suba Sing, bad ar, ka jingai bor bar thaw iingmane ba thymmai. Ki kyntien ka Ripot Presbytery ki long :

Nongwar.— Ki kwah ba'n ioh ingmane da kaba thymmai namar kaba rim ka la khapngiah kumta la mynjur ba ki'n ioh.[6]

Ka Iingmane rit ba la tei ha Nongwar (Shnongrim) ka la twa bad kyllon noh ha u jumai bah 1897. Ynda haba ki paid nongshong shnong ki la wan thaw shnong tymmai sha ka jaka shnong kaba don mynta, ki khristan ki la tei ia kawei ka Iingmane rit ban ioh mane blei

6 *U Nongialam Khristan*, Ishu May 1907, pej 97.

shipor aipor, lai e katto katne snem. Kane ka lingmane rit ka la neh Haduh ka snem 1908, ha shwa ban tei ia kaba thymmai.

Ki saw ngut ki tymmen basan ba la don ha kane ka por ki long : u Monsing, u Sanmon, u Wanmanik (Kpa u Shon), u Suba Sing (Kpa u Boijo) Dei kine kiba la pyrkhat khia ban tei noh syndon da kaba kham heh namar ba ka jingbun briew ha ka balang ka la nang kiew, khamtam hadien u jumai bah uba la pynkynduh jur ia ki.

Wat lada na ka liang ka kam shnong kam thaw bad ka jingpyniaid jingsynshar shnong ki dang kynrum kynram bha. ha shwa ka 1907, namar kiba bun ki la wan kiew sha Lum, katba kiwei ki dang sah ha Shnongrim ; hynrei ka balang da kawei ka jingmut bad kawei ka rai ki la iapdiang ban tei thymmai ia ka Iingmane ba kham heh. Shisha ki snem hadien u Jumai ki la long ka aiom jong ka jinghiar bad jinghiian ha ka ioh ka kot jong ki briew pynban na ka bynta ka burom u Blei ki tymmen b sain bad u paid niewngeit ki la ieng skhem bad kut jingmut da ka jingshitrhem ban sdang noh ia ka kam bad ban pyndep kloi katba lah ia ka Haba la rah hakhmat ka balang da ka jingkmen ki la ia mynjur ban trei noh mardor ia ka. Kumta la sdang ia ka jingtrei ha ka 10 tarik u February, 1908.

U Suba Sing, lem bad la ki para tymmen basan u la shim ia ka bynta ba hakhmat eh ban sdang ia ka jingtrei. La ia lum baroh, shynrang

bad kynthei, rangbah bad samla de, ban bate ha ki ia ki kam bapher bapher Shitylli kawei ka buit kawei ka bor bad da ka jingrhem mynsiem ki la ia trei khlem da thait khlem da lwait.

Dei ha kane ka kam ba shisien lano eh, ban ioh pynieng kat ia ka iing u Blei, katno ka long ka jingsngew sarong ia une u rishot ka balang U Suba Sing u la buh jingkhein thik ia baroh ki sngi trei jong kito kiba la trei bun sngi eh, bad kumjuh ia ki dkhot ka balang. U la buh jingthoh kham kyrpang ia kine harum kiba la sei bor tyngeh.

Kiba bun na ki dkhot ka balang ki la pynlut la kumba sanphew sngi, marwei marwei, ban ia don kti ha kaba tei ia ka Iingmane, nalor ki jingainguh bad u synniang ba ki la ai man ka por. U Suba Sing u la buh jingkynmaw ba u Soprai uba long u rangbah shnong bad u bym pat long khristan, hynrei u la wan trei mon sngewbha 62 sngi kum ka jingiarap ia ka balang. U Wanmanik pat nalor ka jingsiew kylluid da ka tyngka u la trei da lade 210 sngi. U Suba Sing ruh um shym long uba khapnap ha ka jingainguh bad jingianoh synniang. Da ka met u la trei haduh 217 sngi, bun sngi tam ma u ia baroh phar. Ym tang da ka bor spah bad bor mynsiem, da ka bor met ruh, u la theh ia ka jingieit bah bashlei ia ka iing ba kyntang jong u Blei "Kham lah kaba ai ban ia kaba shim" long ka jingsngew mynsiem jong une u tymmen basan

U Suba Sing u la long ka shab jong ka jingkitkhlieh, ka jingriewblei bad ka jingminot thop. U iaineh lynter ban duwai ha ki snem jong ka jingtei ia ka Iingmane, tad haduh ba la lah ban pyndep ia ka khlem da don kano kano ka jingpynwit. Ka long kaba phylla ba la jan baroh shishnong ki la iashim bynta lang, kynthei bad shynrang, ha kane ka kam pynieng Iingmane.

Da kaba buh jingkhein sngi kumtei, u Suba Sing um don jingmut ban thew pylla ia ka khia ka sting jong kiwei. lane um don jingmut ruh ban peit bishni peit matdong ia kiwei ki para tymmen basan bad ia ki dkhot ka balang. Um mut ban peit matdong ia u Monsing uba la trei tang 72 sngi bad ia u Sanmon uba ki sngi trei jong u ki long tang 65 sngi. Ka mynsiem nongsharai ka don ha u, bad u sngewthuh shai ia ka jingtlot jingduna kaba don ha ki parabriew.

Saw snem duna la shim por ban pyndep ia kane ka iingmane La pynkyntang ia ka da ka ki Sohra-Shella Presbytery ha ka 28 tarik u bnai May 1911.* Ka lynter jong ka ka long 54 phut bad ka pyngkiang jong ka 31 phut.

Kham bniah shuh shuh la batai pynshai shaphang kaba tei ia kane ka iingmane na ka jingthoh ha ka Ripot jong ka Mission na Bilat, kaba la thoh :

---

*Ia katei ka Iingmane la pynpra noh ha ka snem 1985, haba la tei ia kawei pat kaba thymmai kaba don mynta hi pdeng shnong

"Ha u bnai May bakhatduh ia ka iingmane kynroh maw ba iphuh iphieng, 54 phut lynter la 31 phut pyngkiang, la dep phie ha Nongwar. Hadien ki jingduwai phie u Kypa u Borjo, u tymmen basan, ha uba ka jingieng jong ka iingmane ka shong eh namar ka jingshitrhem ba khlem man thait bad ki jingsei bor ba bun syrtap, u la pule ia kane harum ka jingiathuh ba sngewtynnad — la ka jingtrei ia ka iingmane la sdang ha ka 10 u February, 1908 ; baron ki sngi trei ba ngi la trei ki long 1,340. Ka Peisa Tyngka. Shityngka naman ka shispah sohniamtra ba la die, la ioh 463T. 1 ana. 3 pisa ; shipisa na man ka shiphew khum u tympew ba la die, 87T. 5ana. 3pisa; 32 tylli ki dieng, ba shongdor 55T. 8ana 1pisa ; na u khaw ba la lum, 46T. 14 ana. 3pisa ; na u synniang jong ngi hi, 710T. 2ana 3pisa ; na kaba lum na ki ing, 203T. ; ki maw, ki dieng sawdong bad ki tin tap na ka iing skul barim, 400T. ; kaba shim kylliang, 350T Ka iingmane kam put shym la dep lut nadong shadong, ngi dang donkam sa kumba 600T. Ki nongshong shnong ki don palat 600, na kita 150 ngut ki long ki khristan Ka eh palat ban iaroh than ia ki jingtrei kane ka balang ha kaba tei ia kane ka iingmane bakyntang ha kaba yn mane tang ia u Blei bashisha bad baim."[7]

Ha ka ktien phareng la thoh da kumne :

Last May a magnificent stone-built chapel, 54 feet long by 31 broad, was opened at

7. *The Report of the Foreign Mission*, 1911, page xxi, pub. 1912.

Nongwar. After the opening devotions Kypa u Borjo, the deacon, to whose untiring zeal and manifold labours the chapel owes its erection, read the following interesting statement :—The work of building this chapel was begar on the 10 February, 1908 ; the total number of days we ourselves worked, 1,340. Receipts : One rupee for every 100 measures of oranges sold, 463Rs. 1as. 3ps. ; one pice for every ten bundles of pan leaf sold, 87 Rs 5as 3ps. ; 32 trees, valued at 55 Rs 8as. 1ps. ; the rice collection, 46 Rs. 14as. 3ps. ; our own contributions, 710 Rs. 2as. 3ps. ; from the circular, 203 Rs. ; stones, timber and currugated iron from the old school, 400 Rs. ; a loan, 350 Rs. The chapel has not yet been quite finished, we need about 600 Rs. The inhabitants number over 600, of whom 150 are christians. Too much cannot be said in praise of the labours of this church in erecting such a substantial chapel in which to worship the only true and living God.

U Suba Sing la um pat nang pat stad kum kiwei ki riewstad kato ka juk, pynban u dei u riewthoh bad u riewpule. U don ka sap kaba kham pher kham kyrpang ban thoh ia ki kynja dulir, ki dorkhas ne ki proceding ; ka daw ka long namar ba u thit eh kum u riew saidthma ha ki dorbar shnong bad ki dorbar hima sima. U don ruh ia ka bor pyrkhat kaba khlam shibun.

Da kine ki sap ba u don la pynlong ia ki bor balang ban tynrong ha ki tyrpeng jong u ia kiba

bun jait bun tylli ki kam. Nalor ka jingkit ha ka balang Nongwar, u la bat ia ka kam General Treasurer jong ka pla peisa khawkham ha ka district Shella.

Haduh ki sngi ba khatduh ka jingim kane ka kam ka iai sah ha ki kti une u shakri. U phikir shikatdei ha ki kam peisa tyngka ba kum kine, ba u sheptieng eh ioh "kum lute ia ka peisa jong u Blei" ! Lada dei ban siew na lade um ju sngew ei ei lane sngew bynnud ; hynrei ban lute ia ka pla peisa jong u Blei ka long ka pop bakhraw.

Ha ki sngi tymmen ba la noh artat ka met jong u, shisien u la khot ia u B Wallington ban iarap lem ia ka khein ka diah peisa tyngka ba la lum na ki balang. Dei ha kata ka sngi haba la niew bad buh jingkhein kyrpang kyrpang ia kat kaba wan na ki balang, la wan lap uwei u briew na Nongwar. Uta ynda u la peit lyngngoh shiphang ia kata ka rukom bniah jingkhein jong u Suba Sing, phak u la kum kylli . "Katno phi phi ioh tulop ba phi trei shitom haduh katne katne ?"

U Suba Sing ha ka jubab kaba sngewtynnad shibun kaba la ktah shirukom ia uta u nongkylli u la pynphai ktien : "Nga ioh ka bym lah shuh ban batai, namar haba nga trei ia ka kam jong la u Kpa, ngam ju iakut dor ne baisngi, haba kane ka hok jong U baroh ka dei ka bynta jong ngi ki khun jong U."

U Suba Singh kum u dkhot ka Komiti u la don bynta ha kaba shna pynbeit pynryntih bad pynthikna ia ka Rul District No. 4 kaba ong— "Ia ki kam baroh na ki Balang ki'n wallam da ki representative sha u Secretary, bad u, u'n ia syllok bad u Missionary (Sahep) l'ym kumta yn ym pydiang"[8]

Ki dkhot jong kane ka Komiti shna Rul District ki long u Rev. Henry, Rev. Duary, u babu Horikishore, u Kpa u Borjo (Suba Sing), u babu Seion Sing bad u babu Proholad. La jied ia u babu Horikishore kum u convener kane ka Komiti.

Ka District da ka jingshitrhem ka la pynkohnguh ie lade ban shimti ha lade ia ka jingtrei ia ka Shnong Mawsynram bad ki shnong ba marjan jong ka, kum ka Lyngkha trei jong ka Na ka bynta kane ka jingtrei, la rai bad pynbeit ban lum da u Khawkham, shikham mynstep bad shikham mynmiet sha ka pla jingkynshew (Fund) jong ka District La thung ia u Tymmen basan Suba Sing na Nongwar ban long u Treasurei jong ka naba u long u briew uba rangbah bad uba lah ban shaniah, bad u la bat ia kane ka kam la slem bah. Kane ka la long ha ka snem 1909.*

Ha ka jingiadei bad ki kam Presbytery, u Suba Sing nalor ba u long u dkhot jong ki Komiti bapher u la kit ruh ia kiwei ki kam kiba u dei ban pyndep kum u tymmen basan. Kat kum ka Ripot jong ka Presbytery Sohra-Shella

8. *U Nongialam Khristan*, April 1914, pej 62.

* ***Ka Jubili Ksiar Presbytery Shella 1940 - 90, " Ka Lyngkha khawkham "- Rev. G. Lyngdoh ; p. 51.***

kaba la long ha Umniuh, ha ki tarik 31 u October haduh 2 u November, 1913, la paw ha ka rai Presbytery ba la thung ia u babu Lyngsyun bad u Kpa u Borjo ban leit jngoh (visit) ia ka Balang Lyba Shella.[9]

Nangta, marbud, ha ka jingiaseng Presbytery Sohra-Shella ba la long ha ki tarik 6-8 u March 1914, ha Nongwar, ka Prebytery ka la mynjur ba ka balang Laitkynsew kan ioh tymmen basan, ki ban leit iarap ha kaba jied ki long u Rev. Duwary Ropmay bad u Kpa u Borjo.[10]

Da kaba buddien shuh shuh, la shem ba ha ka jingiaseng Presbytery ha Tynrong, 26-28 tarik u March 1915, la thung tymmen basan ha Laitkynsew tang ia u Babu Donmuni namar ba uwei pat u tymmen basan ba la jied na ka balang Tyngnger um shym lah ban wan.

"La kylli jingshem mynsiem da I Kpa ka Lasar ; bad ka jingtip da u Rev. Niri bad la ai jingsneng da I Kpa Borjo. La thung ha kane ka kam ba'n iatrei lem bad U Blei, ngi dei ba'n bsa ia ki langbrot, ngi dei ba'n long ka rukom ia kiwei, ngi'n trei da kaba sngewbha, ngi'n pynkylluid la ka dohnud, la da dei ba'n siw ngi'n ym bynnud. Ngi'n ia kynduh ki por kiba shitom bad ki jingeh ngi dei ba'n iaineh haduh bakut bad aiti lut ia lade ha U Blei."[11]

---

9. *U Nongialam Khristan*, January 1914, pej 6.
10. *U Nongialam Khristan*, June 1914, Pej 105,
11. *U Nongialam Khristan*, August 1915, pej 143.

"2. Shaphang ki jingkynshew. La kren da u Rev. R. Jones, Kpa I Glis, Kpa I Lasar, Kpa Borjo bad Kpa Shondro" . . .[12]

Dei ha kane ka jingialang Presbytery ruh ba la jied ia u Suba Sing bad ia u Rev. G. H. Thomas ban leit jngoh (visit) ia ka balang Nongsawlia.

Kawei na ki jait kam ba u Suba Sing u shait ngat borabor dei ka kam Nongialam jingiaseng (chairman), la ha ki jingiaseng heh ne jingiaseng rit. Koit, um ju kham lait na kane ka jait shuki balang. Don ka jingiathuh- 'namar ka jingshah ialam jong u ha u Mynsiem Bakhuid bad ka jingdon sap ha ka kam, ka don ka jingiaid beit iaid ryntih, ka jingshongkun bad jingsngew kyntang'

Kumjuh ruh, haduh ka kyrdan Assembly (Synod mynta) ba ka kyrteng une u tymmen basan ka paw ha kiba bun ki komiti bapher, kum ka General Executive Committee, ka Pastoral Committee, ha ka Standing Committee, ka Home Mission Committee bad kiwei de.

Ka paw na ki Ripot Assembly ba u Kpa u Borjo u la long uwei na ki dkhot jong kawei ka Komiti "ka ba'n thaw lad ba'n kyrpad ba ka Sorkar ka'n buh ain kaba kyrpang ia ki Khristan *Shaphang ka jingdawa spah ki kur na ki khun.*"[13] Ia kane ka Komiti ba kyrpang la thaw da ka

12 Ibid.

13. *U Nongialam Khristan,* May 1914, pej 84,85.

Assembly kaba la long ha Laitkynsew, ha u bnai February 1914, naduh 19 haduh 22 tarik.

Kum u nongsharai balang bad u kpa ba kynja mynsiem, u Suba Sing u ju don ka jingthrang bad jingangnud ban pynsan pynrangbah ia ki langbrot jong ka balang ha ka lyer Khristan- ka lyer u Mynsiem Bakhuid. Um tyngkai ia lade ban pynlut por ha kaba bsa ia ki dkhot ka balang, naduh kiba rit haduh kiba la san la rangbah kumjuh, da ka dud basngur jong ka ka ktien u Blei. Ia kiba don sip ha kano kano kano ka jait kam ha ka balang u iai kyntu, u btien, u kdew lynti bad u pyrsad mynsiem. Kum iwei i nuksa barit, kumne u la leh ia u Rev. Horikishore ha ki sngi jinglong khynnah samla, bad mynba u don ha Nongwar tang kum u nonghikai ha ka skul Lower Primary.

Shisha kein, da ka jingpyni buit bad jingkdew lynti u Suba Sing, la pynlah ia u Horikishore ban ialeh ia ka eksamin ebanjelis bad, toi, u la pas bha ruh. Tang hadien katto katne por haba ka jingdawa ka kam ka jur than, la thung bad pynkyntang pastor ia u Horikishore.* Hooid u la kiew sha ka burom ba kat kata, ha ka lyngkha u Blei, dei da ka jingiaipyrsad mynsien une u Tymmen basan ba riewblei bad ba iohi jngai

La sdang ia ka Shella Preaching Campaign da ki samla ka balang Mustoh, na ka jngiakyn-

---

* Ia u Horikishore ebanjelis la ordain pastor ha ka snem 1916 bad la buh ia u ha Nongwar. Shwa ia kane ka snem, u la long u nonghikai skul ha kane ka shnong.

duh jong ki ha Ramsong (ka jaka rep tympew) ba ki ia leit ot dieng lyntang bad dieng sawdong, ha ki nai tlang ka snem 1918. Ka ding jong ka my. siem ialap ruh ka la bur sted sha ki shnong ba marjan jong ka thain Riwar Shella. Na Nongwar, dei u Suba Sing, u Rev Horikishore bad u Mahari, nalor kiwei kiwei ki rangbah de, kiba la ialur diengtyllaw ban pynrhem ia kane ka mynsiem ialap ia ka Gospel ka jingpynim da u Jisu Khrist lyngba kane ka kynhun ki samla [14]

U Suba Sing kum uwei na ki rang saidtbma ha ki kam hima sima u la don bynta la ig ha ka jingseng bad jingsdang ia ka Khasi National Durbar ha ka snem 1923. "Ka Khasi National Durbar ka la mih pyrthei ha ka 4 tarik u September (Nailur) 1923."[14] Katkum ka proceeding jong ka jingialang ka Khasi National Durbar ha katei ka sngi, ha ka kamra bah jong u Rev. J. J. M. Nichols Roy, na kiba la iasoi kyrteng la paw ruh ki kyrteng jong u Suba Sing bad u Wanmanik, ki ar ngut ba la mihkhmat na ka shnong Nongwar.

Shisien ha ka jingiaseng bah Presbytery kaba la long ha Nongwar, u Suba Sing tymmen basan u la khot bam ja, ha ka step sngi u Blei, ia baroh ki Pastor, ki Ebanjelis, ki Tymmen Basan bad ki Nonghikai jong ka Presbytery.

---

[14] *Ka Jubili ksiar Presbytery Shella 1940-90,* "Ka Shella Preaching Campaign Bad Ka Jingtrei Jong Ka"—Rev. G Leroy p 48

14 Spiton Kharakor : *Ki khun ki ksiew u Hynniew Trep,* pej. 70.

Namar ka jingkylluid mynsiem u la pyrkhreh kham kyrpang ha kane ka sngi. Hapdeng ki nongiashong bam, la don u Rev. Holinson Khongwir, u Rev. W. D. Ropmay, u Kpa ka Lasor, u Kpa u Harok bad kiwei, ki iashong ha kawei ka liang; katba kiba kham bun kiwei pat ha kawei ka liang. Shiphang la ang dngeng u Kpa ka Lasor la kum uba pyrkhat aiu re "Balei" la kylli u Kpa u Harok, u da phai artad sha ki para ba iabam.

"Kumno babu phi lah ban bam kdang tang da kane?" kylli kylla u Kpa ka Lasor ia uwei napdeng ki nonghikai hangta, u da bteng biang de, "hooid kein, ia ka bang te nga bang eh, tang ban bam kdang te ym lah."

"Aiu phi phi ia thlia, nga ia lade nga da bang eh palat" la danda biang u Kpa u Harok.

Shait ki la ia rkhie lang baroh, haduh ba la wan mih bluit u Kpa u Borjo (Suba Sing). "Balei balei katta katta?" u la kylli ia ki.

Jubab u Kpa u Harok, "Phi khot bam lei ia uba kum une u jait briew, u la bam sa bam lut ruh um kdang."

"Em em, to map ia nga, Kpa Borjo, nga bang sat ia kane ka ja shulia ja dud, tang ba ym lah bam kdang, ba ngiah ba lngeij la palat" la jubab sngur mynsiem u Kpa ka Lasor.

Hadien kata, u tymmen basan u la phah wallam da ka ja lieh synlar, ba u sa lah ban bam

kdang. Ia kane ka ja dud, u Suba Sing u la pynkhreh da u khaw biruin bapnah bha, la shet ha ka dud bad khleh pynbang da ka shini.

Kumba la mang khnang, uwei na ki nongiathuh khana ha kata ka sngi u Blei u la kren shaphang ka Ktien u Blei kum ka um baim ka ban ym sliang shuh lano lano ruh. U da kdew ruh sha ki kyntien ka lynnong 4 bad dkhot 14 jong ka Gospel u Ioannis, kiba ong: "hynrei uno uno ruh u ban dih na kata ka um ia kaba nga ngan ai ha u, un ym sliang lano lano ruh; hynrei kata ka um ia kaba ngan ai ha u, kan long ha u ka pukri ka um kabi kyrsoi sha ka jingim bymjukut." Shwa ban pynkut ia ka jingiathuh khana, u nongkren u la ai nongmuna da kata ka jingiabam ja step ha iing u tymmen basan Suba Sing. Nangta u la buh ka jingkylli ia u paid nongwan jingiaseng: "katno ngut ngi don ha ka Presbytery kiba la ioh ban dih ia kane ka um baim, namar lada la ioh ban dih, junom un ym sliang shuh; ym kumba bam ja une u rangbah (Kpa ka Lasor), uba "ym kdang bad ka ngiah."

Ka jingkren pdiang ia u Rev. Jones

Da ka jingwan poi jong u Rev R. Qwylin Jones, B.A., bad ka mem jong u, ha ka snem 1925, ka District Shella ka la sngew im mynsiem biang hadien ba ka la sah shipor arpor khlem missionary, naduh ba la pynkynriah ia u Rev. J. R. Williams sha Wahiajer. Ha ka jingialang Assembly ba la long ha Shangpung la pdiang

kmen mynsiem ia ka jingwan poi kine ki ar rgut ki missionary, ia kiba la buh ban trei ha ka ktem mission ha Shella.

Ynda u la wan ha ka balang Nongwar, la don ka jirgpynbeit ba kyrpang ban pdiang ia u sahep Qwylin Jones bad ka mem jong u. U Suba Sing, tymmen basan rangbah, u la kren bad pynpaw ia ka jingkmen ba u saheb u la wan ryngkat bad ka mem. U pynkynmaw ba uta uwei uba la wan bad kynriah noh shawei pat u la wan tang marwei namar ba u dei tang u samla, Ong u Suba Sing : "Ki kynthei jong ngi ki la khnium ba u saheb um shym wan ialam mem, ki ju iakren biria danda ruh ba namar u khlem wan ialam mem, lah ba u kynriah jaka noh. Hynrei mynta iaphi ba phi ia wan lang bad ka mem, phin kham lah ban pyniadei lut ia baroh bad kynthei bad shynrang. Ngin bat bad ngin ym pyllait shuh ba phin kynriah na ngi. Ngi pdiang ia phi da ka jingkmen bakhraw." Kane ka dei ka rukom kren pdiang jong une u tymmen basan.

U saheb Jones, ynda la ieng sa ma u ban pyniphai ktien ia ka balang, u la ong ba u tymmen basan Suba Sing (Kpa u Borjo) u la kren ia kaei kaei ka bym lah long ; ba un bat bad ban ym pyllait shuh ban kynriah shawei pat "kam long ha ka mon jong ngi, namar phi la tip, ngi long tang ki shakri u Blei, ki missionary, ngi long ha ka mon jong U. Katba u phah ngi dei ban kohnguh ; hynrei ia ka jingsngewbha jong ngi katno ngin jin da la sngewhun eh ba lada u Blei u mon ban iaineh bad phi."

Ka rukom 'knia masi' ha shnong

Ka shnong Nongwar, tad haduh ki snem 1920-21 ter ter ka dang leh bad pyndep ia ka 'kñia masi'—ka jinglehniam ba shisien shisnem, harud kawei ka madan shat ba la ju khot kyrteng 'ka Pyndem u Kait'. Ia ka duwan knia masi la tei hajan kane ka madan, hapoh u pud jong kawei ka law kyntang harud ka shnong.

Kane ka duwan ai jingknia, ba la tei sawdong da ka kynroh niaw, ka dang sah bad dang ieng haduh mynta mynne Lada kwah leit peit, phin dang iohi ia ka kumba ka la ju long ; tang ba ka la man rim bad long khlaw. Ym pat lah ban ioh jingtip kaba thikna naduh kano ka por ba la seng ia kane ka duwan jingknia bad mynno ruh la sdang ia kane ka rukom leh niam. Tharai haba la khein antad, la tei ia ka hadien u jumai bah. lane hamar ba sdang kane ka spah snem ; namar ba ki trai shnong Nongwar ki la sdang wan kiew na Shnongrim sha ka jaka ba ka don mynta hadien u jumai.

Hapoh jong kane ka duwan, haduh kine ki sngi, la don saw tylli ki khra um ba la shna ha ka dur ki khiew khyndew. Hynrei ha kino ki bynta jong ka jingleh niam ba la pyndonkam ia ki, ym pat lah ban ong shai. Kawei kaba ngi dang lah ban kem ia ka jingmut kaba don ha kine ki khra ka long, imat, ha kaba buh um na ka bynta ka jingknia bad kaba buh iad-um, kum kawei ka jait iingdih ba kongsan haba la dep kano kano ka jingleh niam, bad ba u Khasi u ju don naduh ki por barim bajah.

Bun tylli ki snem ba u Suba Sing u la bat ia ka kam rangbah shnong (headman) jong ka shnong Nongwar. La iathuh ba ha Nongwar ka la ju long ka rukom ban leit ai ia ka khlieh jong u masi ba la dep knia ha kane ka duwan shnong sha uno uno u rangbah shnong, kam pher ruh wat la u la shongthait noh na ka kam La niew ba ka khlieh u masi knia ka dei ka bhah ba la buh tyngkai khnang kum ka dak ka jingburom bad jingithuh ia ka kyrdan ba u la bat. Ka long ka rukom leh burom ba la ju don naduh ki por ki longshwa manshwa.

Hynrei namar ba u Suba Sing u la kylla khristan, la iathuh khana ba u la kyntait ia kane ka jingwan tyrwa sngewbha ia ka bhah khlieh masi na kata ka jingknia shnong. La u kyntait kumta, pynban um ju pynthut ne pynmong ia ka jingsngew ki shnong hi. U Suba Sing um shym la leh ia kane namar ba u ibeiñ ia ka jingleh niam tynrai la ka jong.

Ki sngi ka jinglong tymmeñ ki la nang tyllun sted. Ka jingkut ka la hajan ka jingkhang. La katta ruh ka lyngkor ba la tynrong ha u kam lah hap satia. Namar haduh ka snem ba khatduh jong ka jingim, u Suba Sing u dang iai long u dkhot jong ka Sub-pastoral Committee jong ka Assembly (Synod) kaba la long ha Shangpung ha ka snem 1926, naduh sngi Palei 18 tarik haduh sngi u Blei 21 tarik.[15]

15. U Nongialam Khristan, 1926

Dei ha kane ka juh ka snem ba ka jingiaseng Presbytery ha Nongwar (22-24 Jan.) ba la mynjur ia ka rai kaba ong kumne : "Yn kren shaphang ka kam tymmen basan ha kawei pat ka Presbytery da I Kpa u Borjo "[16] La ia kane ka kam la bynshet ha u, hynrei ka mon u briew kam iadei bad ka mon u Blei. U Suba Sing um shym la lah ban ap por tad ban da lah pyndep ia ka, namar ka jingiap ka la wan jngoh ia u ha kajuh ka snem.

Khlem da poi pyrkhat, u Suba Sing u la kem pang kyndit naduh ka Assembly ha Shangpung. La thaw lad mardor ban kit noh ia u na Shangpung shaduh Nongsawlia da u kulai jong u kpa ka Glis. Na Nongsawlia pat shaduh Nongwar la kit ia u da ki briew. Dei naduh kane ka por u Suba Sing u la ioh ka jingshitom na ki thied, kaba la ban thop ha jingthiah khlem da ailad satia ba un dang khie khlieh snuh.

Lynter ki snem u la ju don ka met kaba koit ba khiah, kaba khlain ba shait bha ; um ju kham pang thala. U don ka bor met kaba ksah bha hi mlan. La iathuh ba shibusta u kwai, na bri haduh ha la iing, u lah ban kit da kaba suk. Hynrei don ka por ia kiei kiei baroh, bad ka por ka long ka kynrad halor ka rta briew. Pyrkhat kein, kat ha ka rta ba la 66 snem palat, bad kum ha kato ka juk iaid kjat kaba da ki sngi lynter, u dang lah ban leit jingiaseng Assembly (Synod mynta) shaduh Shangpung ha Jaintia Hills.

16. U Nongialam Khristan, 1926.

Kane ka jingpang ka la bat trait ia u da katto katne bnai khlem da pyllait shuh. Shiban dei namar kane ka jingtrei shitom jong u, ha ka liang ka bor met, kaba la long kawei na ki daw ka jingkem kynsan ka jingpang.

Kawei pat kaba la ktah eh ia ka jingsngew u tymmen dei ka jingiaid bakla lynti jong u khun rangbah jong u, u Borjodhon. U la iaid sakma noh na ka jingngeit. Pynban hapdeng ka shaiong ngit badum tlip, don ka jingkyrmen basah khyrdong khyrdit ha u khun khatduh jong u, u Tiengred Diengdoh. "To wat lehbein ia la u para" long ki tien puramit jong u Kpa ha u Borjodhon, ha ka khyllipmat ba khatduh ka jingim jong u, ha shwa ban dkut noh u sai hukum.

Toi, u Suba Sing da ka bor baroh bad da ka jingieit bah u la shakri ia ka shnong ka thaw, ia ka hima Shella bad ia ka balang. Palat ia kine baroh, u la shakri aiti lut ia la u Nongthaw, ia la u Nongpynim- u Jisu Khrist kein. Junoin sha ka ri kiba im u la leit ban ym iakhlad shuh. U la iehnoh khunswet ia u khun khatduh jong u, hynrei u aiti bad shaniah ha ka jingialam ki ksangti bakhlain jong uta u Badonbor baroh.

U Suba Sing, tymmen basan ka balang Nongwar, u la khlad noh ha ka sngi u Blei, 19 tarik ju December 1926, por 10.30 mynstep; hamar ba u khun khatduh jong u u don ha iingmane ha ka sunday school (skul pynpaw). Hangta hi ka jingjynjar ha ka khuri jingim jong u ki la wai noh. La tep ia u Suba Sing ha u lum jingtep Nongwar ha ka 21-12-1926.

Tymmen Basan ka Balang Nongwar

[La sot na *U Nongialam Khristan*, March, 1927. Ka jingkhlad noh u Suba Sing (Kpa u Borjo) hi u December, 1926].

Ha ka step sngi U Trai 19th December, 1926 une u Rangbah u la khublei iakhlad bad kane ka pyrthei sha la U Trai. U la don ha ki tyrsim banep, jong ka jingpang ba i kordit lajan 8 bnai; bad hapdeng ki por ba lyngkot kum kine, u don tang ka mynsiem pynkhreh ba aiti lut, la kum u nongleit Pilgrim nangne na ri khlaw pyrthei, sha la iing shongneh ha Bneng: bad kumta la tep ia u, ha ka 21 tarik

Te, don shisha bun kiei-kiei ba'n thoh shaphang jong u, hinrei ym don jaka hangne; bad ka'm shong dor ei-ei ruh, da kum ngi kiba long tang kum ki ksiw, ba'n iaroh sin syntiew ia u 'riwtymmen uba la iohi ia ka sngi kha jong ka Balang ha Nongwar. Hinrei haba ioh lad kumne, ba'n pynrung ha ka skul jingkynmaw jong ki hajar nongpule, shaphang ka kyrteng jong u, nga ngeit skhem kat kiba tip ia u, ki'm banse khlem pynhiar mynsiem sngew-ngiew, ba la lip noh na ka List jong ka snem 1927, ia u 'riewkhmat 'riew-kynsai jong ka Balang Presbyterian ka Assembly Khasi Synteng, bad kum u Nongialum ba rangbah ka muluk 9 shnong ki saw Wadadars Shella, mynshiwa ki sngi ka snem thymmai; toi, ki kam 'bha ba u la leh, marwei-marwei bad ki lok ki jor, ki'n ym pep ban

long ka jingiathuhkhana puriskam, haba shong Komiti ha ki dorbar Niam, ne Dorbar pyrthei, kumba u long hi u briw, uba don ka *influence* kaba kumta, ha ki sngi kar'ta jong u.

Ha ka liang jong ka District Shella, ka long ka jingduh bym lan pynshong dor, haba bun snem ia ka *Fund* Khaw Kham la thep ha ka synduk jong u, la kum ba buh ha la ki synduk tyngka, hynrei haba u'm don shuh kumne, katno ka jingduh; tang kawei kaba itynnad na ki jingkhreh l'pa jong u, ba ha ka por ba dang tip briw bha, kum u Treasurer Khaw Kham ka District, bad ka Balang, u aiti noh na lade ia kine ki spah, ki hajar, ba la thep katta snem ha ka synduk jong u, shiwa ba u'n ieng noh na ka pyrthei sha la U Trai. Ka Balang khamtam ka la duh ia u Nongialam, uba katba jia ki jingdonkam, yn iai iam briw slem-slem hapoh la ka mynsiem, namar ki kti ka jingtrei, ki long kumba la shonshap, naduh u maw lynti ha ki lynti shnong lynti bri, haduh ki phyllaw ka Ing Mane ba kyntang bad ki jaka shong ia kiba u la kit rangbah hapdeng kine ki 25 snem tam ka kam Tymmen Basan jong u : Te la u la kit donbor katne ruh, ha ka jinglong briw ba duna, nga ngeit u'n ym lah iai pynbiang katba kiwei ki'm shem jingduna ha ka jingim jong u ba'n kynthoh.

Kumta, nalor kine baroh, haba pyrkhat ne peit ia ka jingduh kiba ha iing ha sem, ia uba kum une u Rangbah, nga ngeit ngi ia sngewthuh: bad ki, ka'n long tang ka suin kah l'oh shilynter

lymda U Trai u long u jong ki, bad ma ki, ki jong u. Mynta u'm don shuh, u la rung ha ka jingjahthait ha u Kynrad junom. Te shiwa ba'n pynkut, ha kaba wai noh, nga'm lah khlem da kyrpad ia ki lok nongpule, ba ki'n ia sngewbha b.'n kynmaw lem ba'n iathuh tang shikyntien ha khmat ka Khet jingisnei jong U Trai ka Kam, na ka Bynta ka Balang Nongwar, hapdeng ki jingsngewkynjah b.d pait dohnud, da ka jingkhlad jong u, namar kum ka Balang hi da ka mynsiem ba duai ngi k'ang :

Ah Trai ! kynmaw la ka Balang,
To wan kloi iarap iada ;

Nongwar.
The 22nd Jan. 1927. } B. Wallington.

Ka shithi u Rev. E. H. Williams

"Khasia"
594 Pentregethin Rd
Gaereithin Swansea
November 7th 1956

Ha ka Balang Nongwar
C/o Secretary, T E Diengdoh,

Ko Lok baieit,

Nga la sngewbha shibun eh ba'n ioh ia ka shithi jong phi mynta ka sngi, ha kaba phi iathuh shaphang ka Centenary jong ka Balang Nongwar

Nga ialang bad phi ha kaba iaroh ia u Trai na ka bynta ka jingsumar bad ki jingkyrkhu ia phi baroh ha kine ki shispah snem.

Nga kynmaw bha ia ka shnong Nongwar ha ka snem 1893 haba ka la don ha ka jaka barim sharum, nga ju leit shato ha ka por hur na Laitkynsew I a shitom ka lynti, bad la don ka *ladder* siej bajrong ban hiar ha kawei ka jaka, sa ki maw babthuid, haduh ba nga dei ban da law laki juti-muja, ban iaid sumar ioh noh arsut haba kyllon.

Ha kato ka por ka shnong ka la itynnat eh, bad la don ka ingmare barit ha pdeng shnong. Ki la don tang khyndiat ngut ki Khristan, bad u Salmon u tymenbasan.

Nga kynmaw ka por ba nga la leit hiar hangta ban pdiang balang bad pynbaptis ia U Rai Bhadur Dohory Ropmay B.A. Bad sa shisien

pat ban pdiang riwdykhot ia u. Katno phi bad nga, naduh kata ka por, ngi la sngewkmen bad iaroh ia U Blei na ka bynta ki jingkyrkhu jong U ia une u rangbah jong ngi.

Hynrei ha ka snem 1897 (June 12) la jia u Jumai bashyrkei eh, bad la twa lut ka shnongrim Nongwar bad la iap kumba 60 ngut ki briw. Ynda kumta phi la iakiw shitom shalum. Tip, dang im ne em ba lah ban kynmaw ia kata ka por ? Haba ki Khristan ki la iaduwai : (la don bun ki bymlong Khristan ruh) ki la ialeit kiw ia u riat, hynrei la poi sha u mawsiang bah uba khang lynti. Hangta ki Khristan ki iaduwai lang ba U Blei Un isnei ban phe lynti ia ki.

Kumta kumta, U Blei U la jubab ia ki. La khynniuh jumai pat haduh ban da pynhap ia uwei u dieng bah sha ki, bad ki la kiw na ki tynat bad ka met uta u dieng sha lait bad hadien kata ki la poi sha lum, sha ka jaka ba phi iashong mynta. Ah katno ka jingisnei U Blei ia phi bad ia ngi baroh. La donkam ia u Jumai ban pynum noh ia ki dohnud maw, bad la wan bun ki briw ban aiti ialade ha U Jisu Khrist. Haleliwia !

Hapdeng jong ki la wan U Kpa u Borjo, Kpa u Son bad Kpa u Kisno kiba la long ki tymenbasan ba ngi niewkor bad sngew kynmaw ieit haduh mynta.

Lehse bun na kita ki lok baieit ki la leit noh sha U Trai, ban ruwai iaroh hakhmat ka khet jong U.

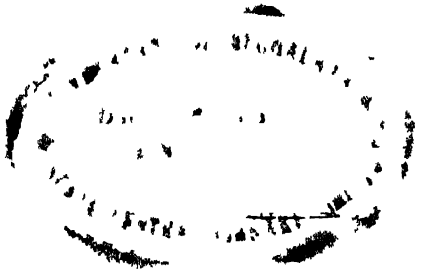
Katno ba ka Balang Nongwar ka la ŕoi haduh mynta ! nga ju ioh khubor teng teng na Ka Pateng Khristan, bad na ki lok.

Ia U Rev. O. S. Warding nga kynmaw bha, bad nga la ju sngewtynnad ia u kum u nongiathuhkhana. To nang iaid shitrhem, ko lok baieit.

Nga kyrmen ba ki samla Nongwar ki'n nang pynmih shitrhem, shuh shuh ki nongmih khmat ha ka balang U Jisu Khrist. Wat ha ri Khasi ruh, dang don bun ki mynsiem kiba dang sah ha ka jingdum. Wat hun haduh ban da lut ia ka ri Khasi bad Jaintia.

Nga bad I Mem ngi ia ai khublei shibun ia phi baroh. Khublei

Nga long, uba ieit ia phi
E. H. Williams

Tang I Jingkynmaw Burom

Ia u Niaphorsing (kpa u Wankiri), u soh nyngkong ka balang Presbyterian ha Nongwar.

La kha ia u ha ka snem 1808, namar ha ka por mynba u ia kynduh nyngkong ia u saheb William Lewis ha ka snem 1853 u la dap 45 (sawphew san) snem ka rta.

Da ka jingialap u saheb Lewis, harud wah Bagra Shella, shaphang uto u Riew-said, katba kum ka Gospel u Loukas 9 : 25, la ktah jur ia ka mynsiem u Niaphorsing.

Te u la pdiang ia u Jisu Khrist bad kylla Khristan ha ka snem 1854.

S. S. M.

Ki kot da u juh u nongthoh

1. Ki Syrwet Jingshai
2. Ha Ki Sur Ka Poetry
3. Ki Mawdong Ka Jingngeit
4. Ki Ese Bad Ki Poim
5. U Nongtem Duitara Bad Ka Jingpynshai